

ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงภายในชุมชนภาคอีสาน

นิรมล หลอดทอง¹, สมบัติ อัมระภา²

^{1,2}คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

นิรมล หลอดทอง, สมบัติ อัมระภา. (2568). ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงภายในชุมชนภาคอีสาน. วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย ปีที่ 8(1), 2568: 53 – 64.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงภายในชุมชนภาคอีสาน เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้และทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงภายในชุมชนภาคอีสาน ก่อนและหลังการส่งเสริมความรู้คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2565 จำนวน 42 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย คู่มือการส่งเสริมความรู้ แผ่นพับ แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติการทดสอบสมมติฐาน Paired t-test ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของคู่มือการส่งเสริมความรู้ เท่ากับ 82.26/88.70 ดัชนีประสิทธิผลของคู่มือเท่ากับ 0.7345 แสดงให้เห็นว่านิสิตมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้คิดเป็นร้อยละ 73.45 ก่อนการส่งเสริมความรู้นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง หลังการส่งเสริม นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้โดยรวมในระดับมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนและหลังการส่งเสริม พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้หลังส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และก่อนการส่งเสริมนิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย และหลังการส่งเสริมนิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติก่อนและหลังการส่งเสริม พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติหลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p < .05$)

คำสำคัญ : คู่มือการส่งเสริม, ภูมิปัญญา, การใช้ประโยชน์, พืชสมุนไพรกระทรวงภายใน, ความรู้, ทัศนคติ

The Wisdom and Utilization of *Celastrus paniculatus* Willd. Medicinal Plants in Isan Community

Niramon Lodthong¹, Sombat Appamaraka²

^{1,2}Faculty of Environment and Resource Studies, Mahasarakham University

Kham Riang Sub-District, Kantharawichai District, Maha Sarakham province 44150

Niramon Lodthong, Sombat Appamaraka. (2025). The Wisdom and Utilization of *Celastrus paniculatus* Willd. Medicinal Plants in Isan Community. Thai Journal of Environmental Studies Vol. 8(1), 2025 : 53 – 64.

ABSTRACT

This research aimed to study the wisdom and utilization of *Celastrus paniculatus* Willd. medicinal plants in Isan Community To develop a manual promotion the wisdom and utilization of *Celastrus paniculatus* Willd. medicinal plants in the Northeastern and to study and compared knowledge and attitudes before and after promotion of wisdom. The sample of the study were 42 students in 2nd undergraduate students, Department of Environmental Studies Faculty of Environment and Resource Studies Mahasarakham University, selected academic year 2022, sampling. The instruments used to collected data included, a manual promotion knowledge, brochures, t-test about knowledge and attitude. The statistics used for data analyzed by a frequency, a percentage, a mean, a standard deviation and for testing hypotheses the paired t-test. The results of the study showed that the efficiency of the manual promotion knowledge was 82.26/88.70, effectiveness index (E.I.) of 0.7435 ; show that the undergraduate students progressed their learning at 74.35 percent. And before manual promotion knowledge of the undergraduate students had mean of knowledge score at medium level, after the manual promotion knowledge, the students had mean of knowledge score at highest level. When compared mean score for before and after it indicated that undergraduate students had knowledge score more on after than before with significant at .05 . Before manual promotion knowledge the students had attitude score at agrees level and the attitude after at strongly agrees level. When compared mean score for before and after it indicated that undergraduate students had attitude score more on after than before with significant at .05 ($p < .05$)

Key words : promotion guide, knowledge , utilization , *Celastrus paniculatus* Willd. medicinal plants , knowledge, attitude

1. บทนำ

ในอดีตเมื่อสมาชิกในชุมชนเกิดการเจ็บป่วย การนำส่วนต่างๆของพืชสมุนไพรมาใช้ เช่น ราก แก่น เปลือก กระพี้ ใบ ดอก และเมล็ด เพื่อเป็นวัตถุดิบในการปรุงยารักษาโรค ภูมิปัญญาเหล่านี้แสดงถึง ความฉลาดของคนในสมัยก่อนที่รู้จักวิธีรักษาสุขภาพและบรรเทาอาการเจ็บป่วยต่างๆ ได้จากสิ่งที่มีอยู่รอบตัวโดยการนำวัตถุดิบจากสมุนไพรที่ได้ค้นพบสังเกต ทดลองตามกลไกของธรรมชาติและสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่น ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองมีลักษณะเป็นองค์รวมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมๆ และสอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น เป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพ มีจุดเด่น สามารถพึ่งพาตนเองอยู่บนหลักของดุลยภาพหาได้ง่ายและราคาถูกในปัจจุบัน สิ่งที่น่าวิตก คือ ภูมิปัญญาเหล่านี้กำลังสูญหายไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องรักษาความหลากหลายภูมิปัญญาที่บรรดาสังคมมนุษย์ได้สร้างสมกันเป็นเวลานานให้คงอยู่สืบไป (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2557)

ในปัจจุบันประเทศไทยมีการใช้สมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้านเข้าสู่ระบบสุขภาพขั้นพื้นฐานเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการแพทย์แผนปัจจุบันเพียงระบบเดียวไม่สามารถตอบสนองปัญหาสุขภาพได้อย่างครอบคลุม จำเป็นต้องมีทางเลือกในการดูแลสุขภาพจึงได้นำเอาการแพทย์พื้นบ้านหรือการแพทย์ดั้งเดิมของแต่ละประเทศมาเป็นทางเลือก ทั้งเนื่องมาจาก ความสนใจในการดูแลสุขภาพด้วยผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและสมุนไพรมีมากขึ้น ผลิตภัณฑ์และมีหลากหลาย เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคโดยอุตสาหกรรมสมุนไพรได้ ทั้งในส่วนของคุณลักษณะการเจ็บป่วย และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ของประเทศไทยในปัจจุบันอันใกล้ส่งผลให้มี แนวคิดในการใช้สมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกในการ รักษาโรคและเสริมสร้างสุขภาพ ซึ่งช่วยสร้างความ มั่นคงทางด้านสุขภาพ และการลดภาระค่าใช้จ่าย ด้านสุขภาพอีกทางหนึ่งด้วย(คณะการแพทย์แผนไทยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2530)

กระถางลาย หรือ กระทุงลาย หรือ หมากแตก (*Celastrus paniculatus* Willd.) เป็นพืชที่พบในอินเดีย และในประเทศไทยสามารถพบต้นกระถางลายได้ทั่วไป โดยมักขึ้นตามป่าเบญจพรรณ ป่าโปร่ง ป่าดงดิบ ป่าผลัดใบ ป่าละเมาะ หรือตามพื้นที่โล่ง ที่ความสูงเหนือระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 0-1,300 เมตร และพบได้มากทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้นกระถางลาย เป็นไม้เถาเนื้อแข็งขนาด

ใหญ่ มีความสูงของต้นประมาณ 3-10 เมตร หรือขึ้นพาดพันต้นไม้อื่นไปได้ไกลถึง 10 เมตร เปลือกลำต้นเป็นสีน้ำตาลปนสีเทา ผิวขรุขระเล็กน้อย ตามกิ่งจะมีรูอากาศกระจายอยู่ทั่วไป สรรพคุณกระถางลาย ใบใช้เป็นยาแก้โรคบิด กระตุ่นประสาท และใช้เป็นถอนพิษผื่น วิธีใช้ด้วยการต้ม หรือคั้นเอาน้ำกินผลใช้เป็นยาแก้ลมจุกเสียด บำรุงเลือด และใช้เป็นยาถอนพิษงู เมล็ดนำมาตำให้ละเอียดใช้พอก หรือกิน เป็นยาแก้โรคอัมพาต และโรคปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ ยาแก้ไข้ เมื่อคั้นเอาน้ำมาจากราก เมล็ด ใช้เป็นยาแก้โรคเหน็บชา ขับเหงื่อ เปลือกใช้เป็นยาทำแห้ง ลำต้นใช้เป็นยาแก้วันโรค แก้ไข้มาลาเรีย (เมตตาไทย, 2563)

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความต้องการศึกษาภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระถางลายในชุมชนภาคอีสาน โดยการพัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระถางลาย ให้กับนิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดี และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรไทยให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อพัฒนาคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระถางลายในชุมชนภาคอีสาน

2.2 เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระถางลายในชุมชนภาคอีสาน ก่อนและหลังการส่งเสริม

2.3 เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระถางลายในชุมชนภาคอีสาน ก่อนและหลังการส่งเสริม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2565 จำนวน 276 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มกราคม 2566)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านดอนกลอย หมู่ที่ 14 ตำบลหนองฮี อำเภอนองฮี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 3 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2565 จำนวน 42 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอด

1) คู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

2) แผ่นพับให้ความรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผล

1) แบบวัดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

2) แบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บ รวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น

1) ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับข้อมูลพฤกษศาสตร์และประโยชน์ของสมุนไพรทางสาย

2) สัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้านในพื้นที่จำนวน 3 คน เรื่อง ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสาย

ภาพประกอบที่ 1 การสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสาย

3) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน มาสังเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบคู่มือ แผ่นพับ แบบทดสอบวัดความรู้และแบบวัดทัศนคติ เพื่อเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

ระยะที่ 2 การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ

1) จัดทำคู่มือการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

2) จัดทำแผ่นพับให้ความรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

3) จัดทำแบบวัดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสานจำนวน 25 ข้อ

4) จัดทำแบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสานจำนวน 15 ข้อ

5) นำคู่มือ แผ่นพับ แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องและเหมาะสมของเนื้อหาเพื่อนำไปทดลองใช้

ระยะที่ 3 กระบวนการถ่ายทอดความรู้และเก็บรวบรวมข้อมูล

1) จัดกิจกรรมการส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

ภาพประกอบที่ 2 ดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมความรู้

2) วัดผลก่อนการส่งเสริมความรู้ โดยใช้แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

ภาพประกอบที่ 3 วัดผลความรู้ และทัศนคติก่อนการถ่ายทอด

3) จัดกิจกรรมการส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

ภาพประกอบที่ 4 กิจกรรมการส่งเสริมความรู้

4) วัดผลระหว่างการส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

5) วัดผลหลังการส่งเสริมความรู้ โดยใช้แบบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติชุดเดิม

3.4 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.4.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.4.2 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ ได้แก่

- 1) ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
- 2) ค่าความยากง่ายของแบบทดสอบความรู้
- 3) ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ
- 4) ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ
- 5) ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)
- 6) ค่าประสิทธิผลของผลลัพธ์ (E_2)
- 7) ค่าดัชนีประสิทธิผล ($E.I$)

3.4.3 สถิติทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ Paired t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของคู่มือการส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน (E_1/ E_2)

ประสิทธิภาพของคู่มือ	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	20	16.45	1.06	82.26
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	20	17.74	0.96	88.70

ประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรม เท่ากับ 82.26/88.70

4. สรุปผลวิจัย

4.1 ผลการสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน พบว่า มีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสาย มีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสาย มาช่วยในการใช้รักษาอาการปวดท้อง และช่วยบำรุงน้ำนมของสตรีหลังจากคลอดบุตรใหม่เวลาอยู่ไฟ โดยใช้รากต้มผสมกับข้าวเปลือก 9 เมล็ด

4.2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของคู่มือการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (E_1, E_2) ตามเกณฑ์ 80/80 และการวิเคราะห์หาค่าดัชนีประสิทธิผล ($E.I$) ของคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

พบว่า ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) คิดเป็นร้อยละ 80.60 และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) คิดเป็นร้อยละ 88.57 ดังนั้น คู่มือการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน จึงมีประสิทธิภาพ 82.26/88.70 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (ดังตารางที่ 1)

ส่วนค่าดัชนีประสิทธิผล ($E.I$) ของคู่มือมีค่าเท่ากับ 0.7435 หมายความว่า นิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีความรู้เพิ่มขึ้นและส่งผลให้นิสิตมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้นหลังจากการใช้คู่มือส่งเสริมความรู้ ร้อยละ 74.35 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่สามารถใช้ได้ (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 2 ดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ของคู่มือการส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสาน

ผลรวมคะแนนทดสอบ ก่อนการส่งเสริม	ผลรวมคะแนนทดสอบ หลังการส่งเสริม	จำนวน นิสิต	คะแนนเต็ม	ค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.)
450	745	42	20	0.7435

4.3 ผลการศึกษาและเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสาน ก่อนการส่งเสริมและหลังการส่งเสริม

พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยของความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสาน ก่อนการส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$

= 10.71) และหลังการส่งเสริม นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 17.74) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสาน พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้การส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสาน ของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังการส่งเสริมความรู้ (n=42)

รายการ	ก่อนฝึกอบรม		ระดับความรู้	หลังฝึกอบรม		ระดับความรู้	t	df	p
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.				
ความรู้ (N=20)	10.71	0.68	น้อย	17.74	0.96	มากที่สุด	-42.237	41	.000*

4.4 ผลการศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสาน ก่อนการส่งเสริมและหลังการส่งเสริม

พบว่า นิสิตมีทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสาน ก่อนการส่งเสริมความรู้โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X}$

= 2.36) และหลังการส่งเสริม นิสิตมีคะแนนเฉลี่ย โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X}$ = 2.80) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสาน ก่อนและหลังการส่งเสริมความรู้ พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยหลังการส่งเสริมมากกว่าก่อนการส่งเสริม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ดังตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขในชุมชนภาคอีสานโดยใช้ Paired t-test ก่อนและหลังการส่งเสริม (n=42)

รายการ	ก่อนฝึกอบรม		ระดับทัศนคติ	หลังฝึกอบรม		ระดับทัศนคติ	t	df	p
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.				
ทัศนคติ (N=3)	2.36	0.33	เห็นด้วย	2.80	0.18	เห็นด้วย	-7.251	41	.000*

5. อภิปรายผล

5.1 ผลการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

ผลการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน จำนวน 3 คน พบว่า มีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายแต่ละส่วนที่มีสรรพคุณรักษาอาการและประโยชน์จากสมุนไพรทางสาย ใช้ผลของสมุนไพรในการรักษาโรคช่วยบำรุงโลหิต และราก ใช้ต้มแก้อาการปวดท้อง (คุณแม่จวี จันภักดี , 2556: สัมภาษณ์) ใช้เมล็ดของสมุนไพรมาช่วยบำรุงน้ำมันของสตรีหลังการคลอดบุตรใหม่เวลาอยู่ไฟ (ใช้รากต้มผสมกับกับข้าวเปลือก 9 เมล็ด และใบใช้ถอนพิษผี ส่วนผลช่วยแก้พิษงูได้ (คุณพ่อลา มุงคุณ, 2556: สัมภาษณ์) ประโยชน์จากต้นสมุนไพรยอดอ่อนสามารถนำมาแกงใส่ไข่ไม่มดแดง และในสมัยก่อนน้ำมันของเมล็ดกระทิงใช้ตามไฟหรือเคลือบกระดาษกันน้ำซึมผลสามารถนำไปสกัดน้ำมันทำเป็นน้ำมันเชื้อเพลิงได้ (พ่อสาย บุญบุรา, 2556: สัมภาษณ์)

5.2 ผลการพัฒนาคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเกณฑ์ที่กำหนด

จากผลการศึกษาการพัฒนาคู่มือการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จาก พืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน พบว่า มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.26/88.70 แสดงให้เห็นว่าคู่มือการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน โดยมีกิจกรรมการส่งเสริมในคู่มือทั้งหมด 3 หน่วยการส่งเสริม ได้แก่ หน่วยการส่งเสริมที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพืชสมุนไพร หน่วยการส่งเสริมที่ 2 พฤกษศาสตร์ของพืชสมุนไพรทางสาย และหน่วยการส่งเสริมที่ 3 การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสาย ซึ่งผ่านการประเมินความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญ และมีดัชนีประสิทธิผล (E.I.) เท่ากับ 0.7435 หมายความว่า นิสิตมีความก้าวหน้าในการส่งเสริมร้อยละ 74.35 แสดงให้เห็นว่าคู่มือการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน มีความเหมาะสมกับนิสิตทำให้เกิดความสนใจเพื่อให้มีความรู้และทัศนคติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุวิทย์ มูลคำ (2550: 44) ได้กล่าวว่า กระบวนการที่ทำให้ผู้เข้ารับการศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญ

และเกิดทัศนคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับเรื่องที่ยอมรับจนกระทั่งผู้เข้ารับการศึกษาเกิดการเรียนรู้ และสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดและประสิทธิผล ในการหาประสิทธิภาพของชุดการสอนโดยใช้เกณฑ์ (E1/ E2) เป็นวิธีการที่สามารถชี้วัด ประสิทธิภาพของชุดการเรียนการสอน ได้ทั้งภาพรวมในลักษณะกว้าง และวัดส่วนย่อยเป็นรายจุดประสงค์ ทำให้ได้ผลการวัดที่ชัดเจน นำข้อมูลที่ได้มาเป็นเครื่องตัดสินใจได้โดยไม่ต้องใช้วิธีการอื่นมาประกอบให้เกิดการซ้ำซ้อนอีก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิรศัมชญา พิพัฒน์เพ็ญ และคณะ (2557: 14) ได้ให้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ (efficiency) หมายถึง ความสามารถในการลดต้นทุนหรือทรัพยากรต่อหน่วยของผลผลิตที่ได้จากการดำเนินงานต่ำกว่า ที่กำหนดไว้ในแผน หรือในทางกลับกัน หมายถึงความสามารถในการเพิ่มผลผลิตหรือผลประโยชน์ต่อหน่วย ของต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินงานสูงกว่าที่กำหนดไว้ในแผน โดยประสิทธิภาพเป็นอัตราส่วนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตหรือผล ประโยชน์ที่ได้รับกับต้นทุนหรือ ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงานจริงเมื่อเปรียบเทียบกับแผนที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดุสิต ทองสาย (2559: 76) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การปฏิบัติการ (Performance) ที่ทำให้เกิดปริมาณและคุณภาพสูงสุดเพราะในแต่ละกิจกรรมหรือกิจการจะมีวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการ ปฏิบัติการที่บรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประยูร วงศ์จันทร์ และคณะ (2559: 844) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคู่มือฝึกอบรมผลิตภัณฑ์สีเขียว สำหรับนิสิตสาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของคู่มือหลักสูตรฝึกอบรม มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.10/86.47 ส่วนดัชนีประสิทธิผลของคู่มือหลักสูตรฝึกอบรม เท่ากับ 0.8029 นิสิตที่ใช้คู่มือหลักสูตรฝึกอบรมผลิตภัณฑ์สีเขียวสำหรับนิสิตสาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีความก้าวหน้าในการเรียนคิดเป็นร้อยละ 80.29 ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิทธิศักดิ์ ศรีลา (2564: 17) ได้ศึกษาการส่งเสริมการปลูก ไม้มีค่า: ต้นสัก โดยใช้กรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมการปลูก ไม้มีค่า: ต้นสักโดยใช้กรณีศึกษา ประสิทธิภาพของคู่มือส่งเสริม 84.16/87.83 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ตามที่ตั้งไว้และค่าดัชนีประสิทธิผล (E.I.) ของคู่มือการส่งเสริมการปลูก ไม้มีค่าต้นสักโดยใช้กรณีศึกษา มีค่าเท่ากับ 0.7091 หมายความว่า ผู้เข้าร่วมการส่งเสริมมีความรู้เพิ่มขึ้น และส่งผลให้ผู้เข้าร่วมการส่งเสริมมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับ

งานวิจัย บุญยวีร์ วงษ์เจริญรักษ์ และคณะ (2565: 1-14) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิผลของโปรแกรมควบคุมน้ำหนักร่วมกับสมุนไพรพืชมุนไพรในสตรีวัยก่อนหมดประจำเดือน น้ำหนักเกิน ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิจัยพบว่า หลังการร่วมโปรแกรม มีค่าเฉลี่ยน้ำหนักตัว เส้นรอบเอว และดัชนีมวลกายลดลง ขณะที่คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการควบคุมน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (.05) ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัย นาริรัตน์ แสนภักดีและไพบุลย์ ลิ้มมณี (2562 : 68-80) ได้ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยวิธีการบวชป่า สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองคู ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.93/93.93 ส่วนดัชนีประสิทธิผลของคู่มือ (E.I.) เท่ากับ 0.8461 นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น และส่งผลให้นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนเพิ่มขึ้น หลังจากการใช้คู่มืออบรมร้อยละ 84.61 และซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัย ชัยญา นพคุณวิชัย (2563:285-295) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของยาทาสมุนไพรกับยาประคบสมุนไพรต่อการรักษาอาการปวดในโรคลมปลายปัตตาธัญญา 1 และ 3 หลังโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตะค่า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ผลวิจัยพบว่า ก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 5.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.228 หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 2.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.822 ทำให้ทราบว่ายาทาสมุนไพรสามารถทำให้ความรู้สึกของอาการปวดหลังลดลงได้ ผลการเปรียบเทียบค่าความรู้สึกของอาการปวดก่อน และหลังการทดลองยาทาสมุนไพร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

การที่ผลปรากฏเช่นนี้ เนื่องมาจากคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน ได้มีการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 3 คน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบคู่มือ แผ่นพับ แบบทดสอบวัดความรู้ และแบบวัดทัศนคติ ได้โดยคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาในการปรับปรุงเครื่องมือ จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คู่มือจึงมีเนื้อหาที่ครอบคลุม และเหมาะสมในการส่งเสริม นอกจากนี้ผู้ส่งเสริมได้มีการเตรียมความพร้อม โดยใช้กระบวนการการอธิบาย สอดแทรกกิจกรรมระหว่างการส่งเสริม เพื่อให้คนเกิดความรู้สึกสนใจในเนื้อหาการส่งเสริม จึงทำให้คนมีความรู้เพิ่มมากขึ้น

5.3 ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนการส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เท่ากับ 10.71 และหลังการส่งเสริม นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เท่ากับ 17.74 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ก่อนและหลังการส่งเสริม พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จันตรี คุปตะวาทิน (2548: 51-63) ได้กล่าวว่า การวัดความรู้เป็นการวัดความจำการตีความ เข้าใจ ร่วมกับการประยุกต์และวิเคราะห์ โดยเครื่องมือในการวัดความรู้มีหลายชนิดที่นิยมใช้กันมาก คือ แบบทดสอบตามเนื้อหา ซึ่งต่างกันออกไป แบบทดสอบถือว่าเป็นสิ่งเร้าเพื่อนำไปเร้าผู้ถูกสอบให้แสดง อาการตอบสนองออกมาด้วยพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การพูด การเขียน ทำท่าทาง เป็นต้น เพื่อสังเกตเห็น หรือสามารถนับจำนวนปริมาณได้ เพื่อนำไปแทนอันดับหรือให้คุณลักษณะของบุคคลนั้น รูปแบบของ ข้อสอบหรือแบบทดสอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กิรติ ยศยิ่งยง (2549 : 4) ได้กล่าวว่าความรู้ คือ สารสนเทศที่นำไปสู่การปฏิบัติ เป็นเนื้อหาข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ทฤษฎี หลักการ รูปแบบ กรอบความคิดหรือข้อมูลอื่นๆ ที่มีความจำเป็น และเป็นกรอบของการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความรอบรู้ในบริบท สำหรับการประเมินค่า และการนำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ ๆ มาผสมรวมเบ่งจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ในแต่ละบุคคลต่างมีความรู้ความเข้าใจ ในสิ่งต่าง ๆ มากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้ ความเข้าใจที่สำคัญ และซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรีชา ช้างขวัญยืน (2551 : 127-132) ได้กล่าวว่า ได้อธิบายคู่มือที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนว่า คู่มือคือ หนังสือที่ผู้เรียนใช้ควบคู่ไปกับตำราที่เรียนปกติโดยการถ่ายทอดความรู้ผ่านคู่มือฝึกอบรม อาจทำให้ผู้เรียน มีความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้อื่นโดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ ทัศนคติ และเกิด ความตระหนัก สามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยศพล พันธุ์เนียม และคณะ (2561:17-26) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคู่มือการอนุรักษ์พืชสมุนไพร ในป่าชุมชนบ้านแก้ง ตำบลแก้ง

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความรู้หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ น้ำทิพย์ คำแร่ และ ยุนิดา สุภา (2560: 155-164) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร แก่นตะวัน สำหรับชาวบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับการปลูก พืชสมุนไพรแก่นตะวันเพิ่มขึ้นจากก่อนการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ วันเพ็ญ กันพล สมบัติ อัมระภา (2560: 60 -71) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการปลูกสมุนไพร พืชหายากในชุมชนบ้านแก้งใต้ ตำบลแก้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษา พบว่า ชาวบ้านบ้านแก้งใต้มีความรู้การปลูกสมุนไพรหายากก่อนการส่งเสริมอยู่ในระดับต่ำ และหลังการส่งเสริมชาวบ้านมีความรู้ในระดับสูง ดังนั้นชาวบ้านบ้านแก้งใต้มีความรู้ และทัศนคติหลังการส่งเสริมมากกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แสดงว่าการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรหายากในชุมชนมีผลทำให้ผู้เข้าร่วมการส่งเสริมมีความรู้และทัศนคติของชาวบ้านเพิ่มขึ้น ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติศักดิ์ รุจิกาญจน์รัตน์ และคณะ (2565: 1-14) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของกิจกรรมการเรียนรู้สมุนไพรโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของนักศึกษาแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องสมุนไพรสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) และซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานติมา ศรีวิเศษ และวรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม (2563: 12-23) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในเขตพื้นที่ป่าดงแห่งของมูลนิธิ สิ่งแวดล้อมศึกษา (เสถภูมิ) สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านดงหวาย อำเภอเสถภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดผลการศึกษา พบว่า กลุ่มการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในเขตพื้นที่ป่าดงแห่ง มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.33/85.66 และมีดัชนีประสิทธิผลของกลุ่มการส่งเสริม (E.I.) เท่ากับ 0.7583

การที่ผลปรากฏเป็นเช่นนี้ เนื่องมาจากคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน ได้มีการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่จำนวน 3 คน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบคู่มือแผ่นพับ แบบทดสอบความรู้ และแบบวัดทัศนคติ โดยได้

คำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาในการปรับปรุงเครื่องมือ จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คู่มือจึงมีเนื้อหาที่ครอบคลุม และเหมาะสมในการส่งเสริม นอกจากนี้ผู้ส่งเสริมได้มี การเตรียมความพร้อม โดยใช้กระบวนการการอธิบาย สอดแทรกกิจกรรมระหว่างส่งเสริม เพื่อให้โน้มน้าวให้เกิดความสนใจในเนื้อหาการส่งเสริม จึงทำให้นิสิตมีความรู้เพิ่มมากขึ้น

5.4 ผลการศึกษาและเปรียบเทียบทัศนคติต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรทางสายในชุมชนภาคอีสาน

ผลการศึกษา พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติก่อนการส่งเสริมความรู้โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X} = 2.36$) และหลังการส่งเสริมความรู้ นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับ เห็นด้วย ($\bar{X} = 2.80$) เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติก่อนและหลังการส่งเสริม พบว่า นิสิตมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติหลังการส่งเสริมสูงกว่าก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า คู่มือการส่งเสริม มีเนื้อหาที่น่าสนใจ และมีกิจกรรมประกอบระหว่างการเรียนรู้ สามารถทำให้ นิสิตเกิดความสนใจในเรื่องสมุนไพรมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มัญชรรัตน์ วิรัชวงศ์ (2542 : 25) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดทัศนคติประกอบด้วยการเรียนรู้โดยอาจเร้าเป็นตัวกระตุ้น จนทำให้เกิดความประทับใจทางบวก คือ ความรู้สึกชอบ และความประทับใจ คือ ความไม่รู้สึกชอบ อาจเกิดจากการยอมรับทัศนคติจากผู้อื่นและมีสื่อต่างๆ เป็นสิ่งจูงใจให้ปฏิบัติโดยแสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุรพงษ์ โสรณะเสถียร (2533 : 122) ทัศนคติ หมายถึง ดัชนีชี้ว่า บุคคลนั้น คิดและรู้สึกอย่างไร กับคนรอบข้าง วัตถุหรือสิ่งแวดล้อมตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทัศนคติ นั้นมีรากฐานมาจาก ความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรม ในอนาคตได้ ทัศนคติ จึงเป็นเพียงความพร้อม ที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็น มิติของ การประเมิน เพื่อแสดงว่าชอบหรือไม่ชอบ ต่อประเด็นหนึ่งๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Interpersonal Communication) ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นนุเดช พันธุ์วัฒน์ (2551: 16-17) กล่าวถึง การวัดทัศนคติเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจมานานในกลุ่มนักจิตวิทยา สังคมชาวอเมริกันการศึกษาวิจัย การพัฒนาวิธีการทางสถิติ และวิธีการวัดทางจิตวิทยา เป็นผลทำให้เกิดความก้าวหน้า

อย่างอย่างรวดเร็วในการศึกษาเรื่องทัศนคติ รวมทั้งความสำเร็จในการวัดทัศนคติ ทัศนคติจะวัดโดยตรงไม่ได้แต่จะต้องวัดจากการแสดงออกมาในรูปแบบความคิดเห็น หรือภาษาพูด ซึ่งอาจจะวัดได้ไม่แน่นอนนักทั้งภาษาพูดหรือพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นเพียงเครื่องชี้ทัศนคติเท่านั้น ซึ่งจะต้องมีความคลาดเคลื่อนตามหลังการวัดผลบ้าง เขาจึงใช้การวัดทัศนคติจากคำตอบว่า "เห็นด้วย" หรือ "ไม่เห็นด้วย" กับข้อความในแบบวัดทัศนคติ แต่จะต้องไม่สรุปเอาเองว่าบุคคลเหล่านั้นจะปฏิบัติตามในข้อที่ตนเห็นด้วย ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติเดช มิ่งไม้ (2560:1-14) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพรของผู้อยู่อาศัยที่มีโรคเรื้อรังในอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้ยาสมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุไรรัตน์ ทองคำชื่นวิวัฒน์ (2553:1-11) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมในการใช้สารชีวภาพของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า มีทัศนคติต่อสารชีวภาพอยู่ในระดับดีคือเห็นด้วยประชาชนเขตจตุจักรและเขตลาดพร้าว ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับสารชีวภาพกับทัศนคติที่มีต่อสารชีวภาพของประชาชนทุกเขตมีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิภาดา มาลาศรี (2556: 56) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการปลูกต้นผักตบเพื่อการอนุรักษ์ผักตบใน ป่าชุมชนบ้านหัวขัว ตำบลท่าขนอย อำเภอ กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า หลังการอบรม ชาวบ้านมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติมากกว่าก่อนอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธพล ไตรทิพย์ (2556: 31) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการปลูกผักกาดจากสารพิษในครัวเรือน เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บ้านกุดเป่ง ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า หลังการส่งเสริมมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติสูงกว่าก่อนการส่งเสริมแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในครัวเรือนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชาวบ้านบ้านกุดเป่ง ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัด มหาสารคาม มีผลทำให้ทัศนคติของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัย อาภัสรา สุวรรณสิงห์, ไพบุลย์ ลิ้มมณี (2563: 1-14) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการอนุรักษ์พืชสมุนไพร ในชุมชนสำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองคูตำบลหนองปลิง อำเภอ

เมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติ ก่อนและหลังการส่งเสริม ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการส่งเสริมนักเรียนมีทัศนคติอยู่ในระดับไม่แน่ใจ และหลังการส่งเสริมนักเรียนมีทัศนคติอยู่ในระดับ เห็นด้วยเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยทัศนคติ ก่อนและหลังการส่งเสริมพบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย ทัศนคติหลังการส่งเสริมมากกว่า ก่อนการส่งเสริมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ

การที่ผลปรากฏเป็นเช่นนี้ เนื่องมาจากคู่มือการส่งเสริมภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขภาคอีสาน ได้มีการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่จำนวน 3 คน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบคู่มือแผ่นพับ แบบทดสอบความรู้ และแบบวัดทัศนคติ โดยได้คำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาในการปรับปรุงเครื่องมือ จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คู่มือจึงมีเนื้อหาที่ครอบคลุม และเหมาะสมในการส่งเสริม นอกจากนี้ผู้ส่งเสริมได้มี การเตรียมความพร้อม โดยใช้กระบวนการการอธิบายสอดคล้องกับกิจกรรมระหว่างการส่งเสริม เพื่อให้โน้มน้าวให้เกิดความสนใจในเนื้อหาการส่งเสริม จึงทำให้นิสิตมีทัศนคติเพิ่มมากขึ้น

6 ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

1. สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากคู่มือการส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขภาคอีสาน ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนได้
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำคู่มือการส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขภาคอีสานไปสร้างเสริมความรู้ ทัศนคติที่ดีต่อภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขภาคอีสาน

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการทำกิจกรรมให้เหมาะสมกับเนื้อหาและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้าอบรม
2. ควรมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกระทรวงสาธารณสุขเพื่อนำมาผลิตเป็นรูปแบบของยาสำเร็จรูปเพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้หรือบริโภคของผู้ใช้ต่อไป

7. เอกสารอ้างอิง

- กฤติเดช มิ่งไม้. (2560). ความรู้ ทศนคติ และพฤติกรรมการใช้ยาสมุนไพรของผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรังในอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 36(2), 1-14.
- กานติมา ศรีวิเศษ และวรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม. (2563). การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในเขตพื้นที่ ป่าดงแห่งของมูลนิธิสิ่งแวดล้อมศึกษาสาขา อำเภอเสลภูมิ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านดงหวาย อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย*, 3(3), 12-23.
- กิตติศักดิ์ รุจิกาญจน์รัตน์ และคณะ. (2565) ผลของกิจกรรมการเรียนรู้สมุนไพรโดยใช้ป่าชุมชนเป็นฐานของนักศึกษาแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 16(1), 1-14.
- กิริติ ยศยิ่งยง. (2549). การจัดการความรู้ในองค์กร และการณศึกษา. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ ก๊อปปี . จีวรรณปลื้มชัยภูมิ และชฎาพร เสนาคูณ. (2562). การพัฒนาคู่มือการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาทาง พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ด้านอาหารและยาในวนอุทยานชีหลง. *วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย*, 2(6), 61-75.
- คณะกรรมการแพทย์แผนไทยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2530). *สมุนไพร*. [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://www.ttmed.psu.ac.th/th/blog/218?fbclid=IwAR0YZh0JN4UMdGUcotl2htvvAue0BQcof8OLfv7az7bSflP5sE1P>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2566].
- จุไรรัตน์ ทองคำชื่นวิวัฒน์ (2553:1-11).
- ชัยญา นพคุณวิชัย. (2563). การศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของยาทาสมุนไพรกับยาประคบสมุนไพรต่อการรักษาอาการปวดในโรคลมปลายปัตตาคตัญญา 1 และ 3 หลังโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตะค่า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*. 17(2), 285-295
- ทริศม์ชญา พิพัฒน์เพ็ญ และคณะ. (2557). “การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติ ราชการของเทศบาลนครสงขลา” รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- นารัตน์ แสนภักดีและไพบูลย์ ลีมนณี. (2562). การอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยวิธีการบวชป่า สำหรับนักเรียนโรงเรียน บ้านหนองคู ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- น้ำทิพย์ คำแร่ และยุจินดา สุภา. (2560). การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรแก้แค้นสำหรับชาวบ้าน ทำขอนยาง ตำบล ทำขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารเกษตรพระวรุณ*, 14(2), 155-164.
- วันเพ็ญ กันพล สมบัติ อัมระภา. (2560) การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร แก้แค้นสำหรับชาวบ้านทำขอนยาง ตำบลทำขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อมและสุขภาพชุมชน*, 2(3), 60 -71.
- บุญยวีร์ วงษ์เจริญรักษ์ และคณะ. (2565.). ประสิทธิภาพของโปรแกรมควบคุมน้ำหนักร่วมกับสมุนไพรหญ้าดอกขาวในสตรีวัยก่อนหมดประจำเดือนน้ำหนักเกิน. *วารสารหมอยาไทยวิชัย*. 8(2), 45-58.
- ประยูร วงศ์จันทร์. (2559). *สิ่งแวดล้อมศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. กากะเย็บ : สำนักพิมพ์มหาสารคาม.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน และคณะ. (2551). เทคนิคการเขียนและผลิตด ารา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พัชรพล ไตรทิพย์. (2556). การส่งเสริมการปลูกผักกาดจากสารพิษในครัวเรือน เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บ้านกุดเป่ง ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. โครงการวิจัยวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มัณฑรัตน์ วิรัชวงศ์. (2542). *แนวคิดเกี่ยวกับทศนคติ*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหิดล. สุรพงษ์ โสชนะเสถียร. (2533). การศึกษาทศนคติที่เกี่ยวกับปัญหาในการเรียน คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัย สยาม
- เมตไทย (2563). *กระทรวงสลาย*. [ออนไลน์]. ได้จาก: <https://medthai.com/>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2566].
- ยศพล พันธุ์เนียม และคณะ. (2561). การพัฒนาคู่มือการอนุรักษ์พืชสมุนไพรในป่าชุมชน บ้านแก้ง ตำบลแก้ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย*, 1(5), 17-26.

- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. (2557). วิธีการดูแลรักษาสุขภาพในระบบ การแพทย์พื้นบ้านล้านนา (4th ed.). วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 12(3), 221-231.
- วิภาดา มาลาศรี. (2556). การส่งเสริมการปลูกผักตบเพื่ออนุรักษ์ผักตบในป่าชุมชนบ้านห้วยขี้ ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. โครงการวิจัยวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุวิทย์ มูลคำ.(2550) กลยุทธ์การสอนสังเคราะห์ (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ:ภาพพิมพ์.
- อาภัสรา สุวรรณสิงห์ และไพบุลย์ ลิ้มมณี. (2563). การส่งเสริมการอนุรักษ์พืชสมุนไพรในชุมชน สำหรับนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองคู ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย, 3(2), 1-14.
- อิทธิศักดิ์ ศรีลา. (2564:). การส่งเสริมการปลูก ไม้มีค่า: ต้นสัก โดยใช้กรณีศึกษา. วารสารวิทยาการสิ่งแวดล้อมไทย 1(1), 17.